

โบราณคดีสมัยไพลสโตซีนในประเทศไทย

รัศมี ชูทรงเดช

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

“การพบมนุษย์วานรในประเทศจีน ซึ่งอยู่ทางเหนือของประเทศไทย และพบที่ ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งอยู่ทางใต้ของประเทศไทย ทำให้นักมานุษยวิทยาหันมาสนใจประเทศไทย ทั้งนี้โดยอาศัยสมมติฐานประการหนึ่งที่ว่า ที่ใดซึ่งยังคงมีลิงกอริลลา ลิงชิมแปนซี ลิงอุรังอุตัง และชะนี ที่นั่นก็อาจจะพบโครงกระดูกคนดึกดำบรรพ์.....สมมติฐานประการที่ ๒ คือ แหล่งกำเนิดมนุษย์ชาติอยู่ที่ไซบีเรีย ทางตะวันออกไกลนับตั้งแต่ประเทศจีนภาคใต้ลงมาถึงประเทศเวียดนาม ลาว ไทย กัมพูชา มาเลเซีย และประเทศอินโดนีเซีย ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าในระหว่างยุคน้ำแข็ง บริเวณทวีปเอเชียอาคเนย์ ประเทศจีนตอนใต้ และประเทศอินโดนีเซีย ไม่น้ำแข็ง จึงเหมาะที่จะเป็นที่พักพิงของคนและสัตว์ที่หนีธารน้ำแข็ง.....” (จาก ชิน อยูดี 2529:1-2, เน้นคำโดยผู้เขียน)

บทนำ

กว่าหนึ่งศตวรรษที่มีการพบซากบรรพชีวิน (fossil) ของโฮโม อีเรคตัส ในประเทศจีน เมื่อพ.ศ. 2470 และประเทศอินโดนีเซีย เมื่อพ.ศ. 2434 ทำให้นักวิชาการชาวตะวันตกเกิดความสนใจที่จะเข้ามาสำรวจ ร่องรอยของบรรพบุรุษของคนในประเทศไทย เพราะเป็นดินแดนที่อยู่ระหว่างสองประเทศ (ชิน อยูดี 2512, 2529) นักวิชาการเหล่านี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของคนและวัฒนธรรมในช่วงยุคไพลสโตซีน (Pleistocene epoch) หรือยุคน้ำแข็ง (Ice age) เพื่อต้องการสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคน อาจกล่าวได้ว่า ความรู้เกี่ยวกับเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย มีจุดเริ่มต้นจากความสนใจปัญหาเรื่องกำเนิดของคนในเอเชีย

จากวันนั้นถึงวันนี้ ดูเหมือนว่าการค้นคว้าโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีความ พัฒนาการก้าวหน้ากว่าในอดีตมาก อาทิเช่น มีการค้นพบข้อมูลใหม่ของคุณสมัยต่าง ๆ ในประเทศไทย (เช่น กรมศิลปากร 2530, 2531; Pope et al. 1980, 1986; Pope 1985) มีการประยุกต์เทคโนโลยีในการทำงาน

โบราณคดี (เช่น กรมศิลปากร 2536) เป็นต้น ในขณะที่ความสนใจเรื่องวิวัฒนาการของคนจาก
สาธารณชนทั่วไปก็เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะหนังสือเด็ก เช่น ลีกลับมนุษย์วานร (วัชระ เดชวัชระกุล, ไม่
ระบุปี) มนุษย์โลกล้านปี (สมศิริ พันธมาตร, ไม่ระบุปี) ความลึกลับและวิวัฒนาการ (เกรียงไกร นวยุค, ไม่
ระบุปี) หรือหนังสือสำหรับคนทั่วไป เช่น เกิดเป็นคน (สุเมธม์ ปรัชญาปารมิตา, ไม่ระบุปี) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี หากจะเปรียบเทียบสถานภาพขององค์ความรู้กับประเทศเพื่อนบ้านทั้งส องแล้ว ใน
ปัจจุบัน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณคดีสมัยไพลสโตซีนในประเทศไทยกลับดูเหมือนว่ามีข้อจำกัด
เนื่องจากการศึกษาแยกส่วนระหว่างคนกับสิ่งที่คนทำขึ้น การศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องเทคโนโลยีโบราณ
โดยเฉพาะเรื่องเครื่องมือหินกะเทาะ ส่วนการวิจัยค้นคว้า วิจัยเรื่องซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษ
ของคน (Early hominid) ยังอยู่ในแวดวงแคบๆ ของนักมานุษยวิทยาชาวต่างประเทศ เนื่องจากไม่มี
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะชาวไทย ด้านโบราณมานุษยวิทยาภาพ (Paleoanthropology) ซึ่งมีส่วนทำให้ภาพของ
เรื่องราวของคน สังคมและวัฒนธรรมในช่วงเวลานี้ดูคลุมเครือ

ดังนั้น บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ หนึ่ง เพื่อประเมินสถานภาพงานวิจัยเรื่อง
โบราณคดีไพลสโตซีนในประเทศไทย เพื่อสำรวจการศึกษาวิจัยในช่วงระยะเวลาที่หลายทศวรรษที่ผ่านมา
และประเมินความลุ่มลึกของการค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้ อันจะทำให้เห็นพัฒนาการของงานโบราณคดีไพลส
โตซีนว่ามีความก้าวหน้าอย่างไร สอง เพื่อสำรวจสถานภาพขององค์ความรู้เรื่องโบราณคดีสมัยไพลสโตซีน
ว่าปัจจุบันเรารู้อะไร และ สาม เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัดของการค้นคว้าวิจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการ
สร้างองค์ความรู้

ข้อตกลงเบื้องต้น

ก่อนจะเข้าสู่เนื้อหาของบทความ ผู้เขียนขอกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคำว่า “สมัยไพลส-
โตซีน” และการจัดแบ่งสมัยย่อยของสมัยไพลสโตซีน เพื่อเกิดความเข้าใจที่ตรงกันในเนื้อหาที่จะอภิปราย
ต่อไป

สมัยไพลสโตซีน (Pleistocene Epoch) หมายถึง สมัยทางธรณีวิทยาที่ปรากฏธารน้ำแข็งปกคลุมพื้นที่
หลายบริเวณของโลก ถูกเรียกว่า “ยุคน้ำแข็ง” มีอายุระหว่าง 1.8 ล้านปีถึง 10,000 ปีมาแล้ว อายุเริ่มต้นของ
สมัยไพลสโตซีนนั้นประมาณ 1.8-1.6 ล้านปีมาแล้ว ในที่นี้ใช้ 1.8 ล้านปี (Fagan 1998; Roberts 1998) สมัย
ไพลสโตซีนนี้จะเกิดธารน้ำแข็ง สลับกับอากาศอบอุ่นหลายครั้ง ครั้งใหญ่ๆ จะมี 4 ครั้ง และครั้งย่อยๆ มี
ประมาณ 20 กว่าครั้ง สมัยไพลสโตซีน เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์มนุษยชาติ เพราะพบ
หลักฐานของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน (early hominid-คำนิยามศัพท์โดยผู้เขียน) เป็นครั้งแรกในทวีปอาฟ
ริกา

สมัยไพลสโตซีน (Pleistocene epoch) เป็นสมัยทางธรณีวิทยาที่อยู่ในยุคควอเทอร์นารี
(Quaternary period) หากพิจารณาในด้านธรณีสัณฐาน พื้นที่หลายแห่งของโลกมีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิ
ประเทศ และภูมิอากาศ เช่น พื้นที่บริเวณขั้วโลก ถูกปกคลุมด้วยธารน้ำแข็ง มีการเกิดสะพานแผ่นดิน
เชื่อมโยงทวีปหรือเกาะแก่งให้เป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน เช่นการเชื่อมบริเวณช่องแคบแบริ่งในไซบีเรียกับอ

ลาสก้า การเกิดแผ่นดินขุ่นตาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น้ำทะเลในอ่าวไทยเหือดแห้ง ทำให้มีการเชื่อมติดกันระหว่างภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กับหมู่เกาะอันดามัน เกาะสุมาตรา ซาวา บาห์ลี บอร์เนียว ในประเทศอินโดนีเซีย และเกาะปาเลาวัน ในประเทศฟิลิปปินส์

นักโบราณคดีอาศัยจัดแบ่งสมัยไพลสโตซีนตามตารางธรณีกาล โดยอาศัยผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาซากบรรพชีวินของคนและสัตว์ ละอองเรณู และหลักฐานทางโบราณคดี ประกอบกัน ดังนี้

สมัยไพลสโตซีนตอนต้น (Lower Pleistocene) อายุประมาณ 1.8 ล้านปี-730,000 ล้านปีมาแล้ว ในช่วงเวลานี้จะพบหลักฐานของโฮโม อีเรคตัส (Homo erectus) ในทวีปอาฟริกา ยุโรปและเอเชีย พบหลักฐานของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนนอกทวีปอาฟริกาเป็นครั้งแรก

สมัยไพลสโตซีนตอนกลาง (Middle Pleistocene) อายุประมาณ 730,000-125,000 ปีมาแล้วในช่วงเวลานี้จะพบหลักฐานของคนปัจจุบันที่มีลักษณะดั้งเดิม (Archaic homo sapiens) และคนปัจจุบัน (Homo sapiens sapiens)

สมัยไพลสโตซีนตอนปลาย (Upper or Late Pleistocene) หมายถึง ระยะเวลาสุดท้ายของการเกิดธารน้ำแข็งมีอายุประมาณ 125,000-11,500 ปีมาแล้ว (Orchiston and Siesser 1982:134-5) ส่วนช่วงสุดท้ายก่อนการเปลี่ยนเข้าสู่สมัยโฮโลซีน หรือสมัยปัจจุบันที่น้ำท่วม และมีสภาพแวดล้อมคล้ายกับในปัจจุบัน มีอายุระหว่าง 16,000-11,500 ปีมาแล้ว (Roberts 1998:255) ในช่วงเวลานี้จะพบหลักฐานของคนปัจจุบัน (Homo sapiens sapiens)

ดังนั้น “โบราณคดีสมัยไพลสโตซีน” ในบทความนี้ จึงเป็นการศึกษาเรื่องราวของคน สังคม และวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ หนึ่งล้านแปดแสนกว่าปีจนกระทั่งถึงหนึ่งหมื่นปีมาแล้ว ซึ่งจัดอยู่ในการจัดแบ่งยุคสมัยทางโบราณคดีแบบจารีต คือยุคสมัยหินเก่า (Paleolithic) และหินกลาง (Mesolithic) ในที่นี้ผู้เขียนตระหนักถึงปัญหาของหลักฐานทางโบราณคดีที่จำกัด และเครื่องมือหินกะเทาะก็ไม่ใช้ตัวแทนที่ดีสำหรับการศึกษาสังคม และวัฒนธรรมของคนในช่วงเวลาดังกล่าว (ดูบทความของปฐมฤกษ์ เกตุทัต 2528 และ Hutterer 1976) นอกจากนี้ผู้เขียนต้องการสังเคราะห์ภาพรวมและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานภาพของความรู้เสียก่อน จึงไม่ขออภิปรายในเรื่องการแบ่งยุคสมัยย่อยๆ

การประเมินสถานภาพงานวิจัยเรื่องโบราณคดีไพลสโตซีน

การประเมินสถานภาพของงานวิจัยเรื่องโบราณคดีไพลสโตซีน เป็นการสำรวจสถานภาพของการสร้างองค์ความรู้ และความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยจะพิจารณาใน 4 ประเด็นหลัก คือ หนึ่ง การสำรวจสถานภาพของการค้นคว้าวิจัยตั้งแต่ พ.ศ. 2474 จนถึง พ.ศ. 2544 สอง ประเด็นการศึกษาที่นักวิชาการให้ความสนใจ สาม สถานภาพขององค์ความรู้ และ สี่ ข้อจำกัดในการค้นคว้าวิจัย

1. การสำรวจสถานภาพการค้นคว้าวิจัย

การสำรวจสถานภาพการค้นคว้าวิจัยนี้ ผู้เขียนคัดเลือกงานวิจัยและผลงานการเขียนที่เรียบเรียงโดยนักโบราณคดีทั้งชาวไทยและต่างประเทศเป็นหลัก โดยจัดแบ่งระยะเวลาการศึกษาออกเป็น 3 สมัยใหญ่ๆ ตามเหตุการณ์การดำเนินงานหรือค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ คือสมัยที่ 1: ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2470-2514) สมัยที่ 2: ยุคการแสวงหาความรู้ (พ.ศ. 2515-2529) และสมัยที่ 3 : ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2530-2544)

สมัยที่ 1 : ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2474-2514)

ยุคบุกเบิกนี้ เป็นช่วงเวลาที่เริ่มมีการค้นคว้าเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งยังเป็นสมัยที่มีดมนสำหรับนักวิชาการชาวไทย ไม่มีผู้ใดที่รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้เลย

ระหว่างปี พ.ศ. 2470-2471 ดร. เดวิดสัน แบล็ค ศาสตราจารย์ด้านกายวิภาคศาสตร์แห่งคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง เดินทางมายังประเทศไทยเพื่อค้นหาซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน (hominid fossil) ซึ่งน่าจะมีการเคลื่อนย้ายมาจากจีน แต่ก็ไม่พบหลักฐานใดๆ (ชิน อยู่ดี 2529:1)

จากนั้นประมาณ พ.ศ. 2474 ศาสตราจารย์ฟริทซ์ สารสิน ชาวสวิส (Sarasin 1933) เป็นคนแรกที่สำรวจเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย โดยเข้ามาสำรวจและขุดค้นในภาคเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ส่วนใหญ่จะพบเครื่องมือหินกะเทาะและกระดูกสัตว์ เครื่องมือหินกะเทาะที่พบถูกตั้งชื่อว่า “ไซแอมียน” (Siamian) ซึ่งเปรียบเทียบรูปแบบเครื่องมือคล้ายกับเครื่องมือหินกะเทาะยุคหินเก่าของทางยุโรป

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2486-2487 ดร. เอช. อาร์. แวน ฮีเกอเรน นักโบราณคดีชาวฮอลันดา ได้ถูกจับตัวมาจากประเทศอินโดนีเซียและมาสร้างทางรถไฟสายหนองปลาตุก-ด่านพระเจดีย์สามองค์ที่จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเครื่องมือหินกะเทาะกลุ่มเครื่องมือสับตัด ต่อมาหลังสงครามเลิก ดร. แวน ฮีเกอเรนก็ส่งตัวอย่างเครื่องมือหินเหล่านี้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญคือ ดร. ฮาแลม โมเวียส แห่งพิพิธภัณฑ์ฟริบอดี มหาวิทยาลัยฮาวาร์ดตรวจสอบ ซึ่งก็ได้รับการยืนยันว่าเป็นเครื่องมือในยุคหินเก่า ดร. แวน ฮีเกอเรน ตั้งชื่อเครื่องมือหินนี้ว่า “ฟิงนอยเอียน” (ชิน อยู่ดี 2529: 17-20) ดร. แวน ฮีเกอเรนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการศึกษาเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยในระยะเวลาต่อมา เมื่อมีการทำโครงการสำรวจไทย-เดนมาร์กขึ้นในระหว่างปีพ.ศ. 2500-2503 โดยดำเนินการสำรวจแหล่งโบราณคดีบริเวณลุ่มแม่น้ำแควน้อยและแควใหญ่ ในจังหวัดกาญจนบุรี การจัดรูปแบบเครื่องมือหินจากแหล่งโบราณคดีถ้ำพระ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้นแบบในการศึกษาเครื่องมือหินกะเทาะไม่เฉพาะในประเทศไทย หากรวมทั้งประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2510 ประวัติศาสตร์งานค้นคว้าโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่เรียบเรียงอย่างเป็นระบบโดยศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี ในหนังสือเรื่อง “สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” ที่ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกเนื่องในโอกาสเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เป็นผลงานชิ้นที่สำคัญของยุคนี้ เพราะเป็นผลงานของคนไทยและนับว่าเป็นการเผยแพร่ความรู้เรื่องโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บนผืนแผ่นดินไทยให้กับคนไทยเป็นครั้งแรก ศาสตราจารย์ ชิน อยู่ดี ได้สังเคราะห์และประมวลความรู้ที่ได้ไปทำงานร่วมกับ

ดร. แวน ฮีเกอเรน และได้แลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการต่างประเทศ รวมทั้งการค้นคว้าด้วยตนเอง โดย อาจารย์ชิน อยู่ดี พยายามที่จะตอบคำถามพื้นฐานว่า ใครเป็นเจ้าของเครื่องมือหินกะที่พบในประเทศไทย อาจารย์เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในระยะนั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือหิน กะเทาะโดยการเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน และสันนิษฐานว่า “คนในสมัยหินเก่าในประเทศไทย น่าจะเป็นพวกมนุษย์วานรหรือออสตราลอยด์ หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า เดิมเป็นพวกมนุษย์วานร ต่อมาเป็น พวกออสตราลอยด์” (ชิน อยู่ดี 2529: 24-27, มนุษย์วานรในที่นี้ คือ โฮโม อีเรคตัส-ผู้เขียน)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2513-14 อาจารย์วีรพันธุ์ มาลัยพันธุ์ (2515) แห่งภาควิชาโบราณคดี คณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในขณะนั้น ซึ่งมีประส บการณ์การศึกษาเรื่องโบราณคดีสมัยหินเก่าจาก ประเทศปากีสถาน ได้ดำเนินการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดี ริมน้ำโขงและแม่น้ำคำ อำเภอยะรัง แสน จังหวัดเขียงราย พบเครื่องมือหินกะเทาะเป็นจำนวนมาก อาจารย์วีรพันธุ์ เน้นการศึกษารูปแบบ และเทคนิคการกะเทาะเครื่องมือหิน ได้จัดรูปแบบเครื่องมือหินเหล่านี้ไว้ในกลุ่มเครื่องมือสับตัด และ กำหนดอายุโดยการศึกษารูปแบบเทียบกับยุคหินเก่า

อาจกล่าวได้ว่า การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องโบราณคดีสมัยโพลสโตซีนจะอยู่ในแวดวงของชาว ต่างประเทศและนักโบราณคดีไทยที่ได้รับการฝึกอบรมจากต่างประเทศ หรือทำงานร่วมกับนักโบราณคดีชาว ต่างประเทศ ที่มองข้อมูลในประเทศไทยในบริบทของเอเชียและของโลก การดำเนินงานในยุคบุกเบิกจึงมี เป้าหมายเพื่อมาสำรวจว่ามีหลักฐานหรือไม่ โดยเข้ามาค้นหาซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน และเครื่องมือกะเทาะ หากแต่ประสบความล้มเหลวในการค้นหาหลักฐานอย่างแรก ส่วนเครื่องมือหิน กะเทาะมีการค้นพบมากมายในระยะเวลาต่อมา และเป็นแบบแผนให้กับการศึกษาโบราณคดีสมัยก่อน ประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่องเทคโนโลยีสมัยโบราณของนักโบราณคดีไทยจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากนี้ยัง ไม่มีผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ที่แน่นอนอีกด้วย

สมัยที่ 2: ยุคการแสวงหาความรู้ (พ.ศ. 2515-2529)

ยุคการแสวงหาความรู้ เป็นช่วงระยะเวลาที่ยังคงมีนักวิชาการต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยมีคำถามสำหรับการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคน ขณะเดียวกันก็ยังมี การทำวิจัยพื้นฐานเพื่อสำรวจว่ามีหลักฐานทางโบราณคดีในยุคหินเก่าในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยหรือไม่

ปี พ.ศ. 2515-2517 นายเปีย ซอเรนเสน (Sørensen 1976) นักโบราณคดีชาวเดนมาร์ก สถาบัน เอเชียศึกษาแห่งสแกนดิเนเวีย ประเทศเดนมาร์ก ที่เคยร่วมโครงการสำรวจไทย-เดนมาร์ก ที่จังหวัด กาญจนบุรี ในช่วงยุคที่ 1 ได้สนใจกลับมาสำรวจและขุดค้นในประเทศไทยอีกครั้งที่อำเภอแม่ทะ และแม่ เมาะ จังหวัดลำปาง และอำเภอเมือง อำเภอร่องวาง และอำเภอสอง จังหวัดแพร่ การสำรวจครั้งนี้ ต้องการสืบค้นร่องรอยของคนในช่วงสมัยโพลสโตซีน พบเครื่องมือหินกะเทาะกลุ่มสับตัด จำนวน 3,158 ชิ้น ซอเรนเสนจัดแหล่งโบราณคดีอยู่ในยุคหินเก่าตอนต้น โดยการเปรียบเทียบรูปแบบเครื่องมือกลุ่มสับ ตัดที่จัดโดยโมเวียส และการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ด้วยวิธี Fission track มีอายุประมาณ $866,000 \pm 100$ ปีมาแล้ว หากอายุนี้ถูกต้อง แม้ว่าจะพบหลักฐานบรรพชีวินของคน ค่าอายุนี้ก็ถือว่ามีความสำคัญมาก

เพราะเป็นอายุของการพบร่องรอยที่เกี่ยวกับคนที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งเก่าไปถึงช่วงปลายของสมัย
ไพลสโตซีนตอนต้นทีเดียว

หลังจากนั้น ระหว่างปี พ.ศ. 2521-2523 ดร. เจฟฟรี โป๊ป นักโบราณมานุษยวิทยาจากภาควิชา
อเมริกัน แห่งมหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกาในขณะนั้น เข้ามาขุดค้นเพื่อค้นหาซากบรรพ
ชีวินของโฮโม อีเรคตัส ในประเทศไทยร่วมกับอาจารย์สุภาพร นาคบังลังก์ แห่งคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คุณมาลัย เลียงเจริญ และคุณพินิจ กุลสิงห์ จากกรมทรัพยากรธรณี เหตุผลที่เลือก
พื้นที่จังหวัดลำปางเพราะโป๊ปเชื่อว่าประเทศไทยน่าจะเป็นจุดตัดที่พบกันของการเคลื่อนย้ายของสัตว์จาก
ประเทศจีนลงไปสู่หมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และภาคเหนือบริเวณที่พบร่องรอยของซากบรรพชีวิน
สะสมตัวและมีการพบหลักฐานทางโบราณคดีโดยเฉพาะที่จังหวัดลำปาง (Pope et al. 1980: 148-150). ดังนั้น
ปี พ.ศ. 2521 โป๊ปและคณะได้ทำการสำรวจพื้นที่หินปูนในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2522-2523
ก็ทำการขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีเขาป่าหนาม อำเภอ จังหวัดลำปาง การขุดค้นที่นี้พบหลักฐานของ
เครื่องมือหินกะเทาะ กระดูกสัตว์ตระกูลวัว/ควาย ตระกูลกวาง ฮิปโปโปแตมัส เสือ เป็นต้น ผลการกำหนด
อายุของแหล่งโบราณคดีที่นี้ได้จากการหาค่าอายุด้วยวิธีสนามแม่เหล็กโบราณของชั้นบะซอลท์ ประมาณ
 0.8 ± 0.3 ล้านปีมาแล้ว และ 0.6 ± 0.2 ล้านปีมาแล้ว (Pope et al. 1986:275) ค่าอายุที่ได้จากแหล่งโบราณคดี
แห่งนี้สอดคล้องกับแหล่งโบราณคดีที่ชอเรือเซนต์ได้ขุดค้น แม้ว่าจะไม่พบหลักฐานของคน แต่ก็ทำให้สามารถ
จะสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่าประเทศไทยมีหลักฐานของวัตถุทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ระหว่างสมัยไพลสโตซีน
ตอนต้นและตอนกลาง

ศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียร เป็นนักวิชาการท่านหนึ่งที่มีความสนใจเรื่องวิวัฒนาการของ
คน ท่านยังติดตามและค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างสม่ำเสมอ มีการจัดทำหุ่นจำลองวิวัฒนาการของคนโดย
ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนที่สำคัญทางด้านมานุษยวิทยา คือ Wenner-Gren Foundation for
Anthropological Research ศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียรและคุณวัฒนา สุภวันได้เรียบเรียงหนังสือ
เรื่อง “วิวัฒนาการขึ้นเป็นมนุษย์” ในปี พ.ศ. 2522 ซึ่งนับเป็นหนังสือเล่มแรก ๆ ที่กล่าวถึงวิวัฒนาการของคน
ในเอเชีย และเป็นตำราที่สำคัญสำหรับนักศึกษาโบราณคดีที่เรียนวิชาวิวัฒนาการของมนุษย์ต่อมาจนกระทั่ง
ปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. 2524 ดร. ดักลาส แอนเดอร์สัน นักโบราณคดีชาวอเมริกัน แห่งมหาวิทยาลัยบราวน์
ประเทศสหรัฐอเมริกา ร่วมกับ ดร. พรชัย สุจิตต์ จากภาควิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร (ดักลาส แอนเดอร์สันกับพรชัย สุจิตต์ 2523; Anderson 1990) ในขณะนั้น ได้ค้นพบแหล่ง
โบราณคดีเพิงผาหลังโรงเรียน จังหวัดกระบี่ และทำการขุดค้นเมื่อ พ.ศ. 2526 ซึ่งเป็นการขุดค้นที่สำคัญ
เพราะเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่พบหลักฐานของแหล่งโบราณคดีที่ปักชั้วคร่าวของคนก่อนประวัติศาสตร์
ในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย มีอายุประมาณเกือบ 43,000 ปีมาแล้ว (Anderson 1997:613) เพราะเท่าที่ผ่าน
มา ยังไม่มีการพบแหล่งที่อยู่อาศัยที่อายุเก่าถึงช่วงระยะเวลานี้ แหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องมือหินกะเทาะก็
มักจะเป็นแหล่งที่มีการรบกวนจากการทับถมครั้งที่สอง

ต่อมาในปีพ.ศ. 2525 อาจารย์พิสิฐ เจริญวงศ์ ได้เขียนบทความชื่อ “ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ใน
ประเทศไทย” ในหนังสือลักษณะไทย โดยสังเคราะห์เรื่องราวเกี่ยวกับก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

พร้อมทั้งเขียนอธิบายภูมิหลังของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนและสภาพแวดล้อมในช่วงโพลสโตซีน นับว่าเป็นบทความชิ้นแรกที่รวบรวมและประมวลความรู้เกี่ยวกับโบราณคดีสมัยโพลสโตซีนที่สมบูรณ์และทันสมัยที่สุดในขณะนั้น แม้ว่าจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยก็ตาม

กล่าวโดยสรุป นอกเหนือจากงานวิจัยของโป๊ปและการค้นคว้าส่วนบุคคลของศาสตราจารย์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียรที่สนใจศึกษาหลักฐานของซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนในประเทศไทยแล้ว แต่ก็ยังไม่พบหลักฐานใด ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องมือหิน และกระดูกสัตว์ ดังนั้นมิติด้านอื่นๆ ของวัฒนธรรมก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ สำหรับงานของแอนเดอร์สัน เป็นงานที่สำคัญเพราะพบแหล่งที่อยู่อาศัยเป็นครั้งแรก ทำให้สร้างความกระจ่างในเรื่องความเป็นอยู่ การตั้งถิ่นฐาน ตลอดจนสภาพแวดล้อมโบราณอย่างไรก็ดี งานส่วนใหญ่ที่ดำเนินการโดยนักโบราณคดีจะเป็นการศึกษาเครื่องมือหินกะเทาะ ที่ได้จากการสำรวจบนพื้นผิวหรือขุดค้น

ข้อมูลหลักที่สำคัญของยุคนี้ คือผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ที่บ่งบอกร่องรอยวิถีทางวัฒนธรรมที่เกาะหว่างสมัยโพลสโตซีนตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย

สมัยที่ 3: ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2530-2544)

สำหรับการค้นคว้าในปัจจุบันนี้ จะมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดไปจากยุคบุกเบิกและยุคการแสวงหาความรู้ เพราะการค้นคว้าวิจัยค่อนข้างจะเน้นไปในช่วงสมัยโพลสโตซีนตอนปลาย มีประเด็นในการศึกษาที่หลากหลาย และมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับบริบทของงานโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับในโลก

ต่อมา ดร. รัศมี ชูทรงเดช (รัศมี ชูทรงเดช 2533, 2534) จากภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนก่อนประวัติศาสตร์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปรับตัวในเรื่องการจัดองค์กรการเคลื่อนย้ายตามฤดูกาลของคนก่อนประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มแม่น้ำแควน้อยตอนล่าง ในช่วงรอยต่อการเปลี่ยนแปลงระหว่างสมัยโพลสโตซีนตอนปลายกับสมัยโฮโลซีนตอนต้น ความเข้าใจเรื่องการจัดองค์กรการเคลื่อนย้ายนี้จะนำไปสู่การอธิบายเรื่องการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบการตั้งถิ่นฐาน การจัดองค์กรทางสังคม และการดำรงชีพ เช่นการเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์ ของคนในช่วงสมัยหลังโพลสโตซีนต่อมา โดยดำเนินการขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำแล่งกำนัน อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างปี พ.ศ. 2533-34 ผลการศึกษาทราบว่าในสมัยโพลสโตซีนตอนปลาย ถ้ำแห่งนี้ เป็นแหล่งที่พักอาศัยชั่วคราวในช่วงฤดูฝน และมีการอยู่อาศัยต่อเนื่องเป็นระยะเวลาสั้นๆ ในช่วงโฮโลซีนตอนต้นถึงตอนปลาย ความสำคัญของงานวิจัยนี้คือการขุดค้นและการวิเคราะห์โบราณวัตถุทุกประเภท และมีการศึกษาสภาพแวดล้อมโบราณ หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งรู้จักวงจรของการหาอาหารและใช้ทรัพยากรตามฤดูกาลเป็นอย่างดี ได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำแควน้อยตอนล่างตั้งแต่สมัยโพลสโตซีนตอนปลาย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดที่สำคัญคือยังไม่มีผลรายงานการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาไทย (Shoocongdej 1996, 2000)

ระหว่างปี พ.ศ. 2534-2538 ดร. สุรินทร์ ภู่อจรร ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ศึกษาวิจัยโครงการวิจัยวัฒนธรรมโอบินเนียนในประเทศไทย(ภาคใต้) ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่อง

จากโครงการวิจัยวัฒนธรรมโอบินเนียนในประเทศไทย โดยเน้นการวิจัยเฉพาะภาคใต้ฝั่งตะวันตกตั้งแต่ จังหวัดชุมพร ระนอง พังงา กระบี่ ตรัง และสตูล นอกจากนี้ยังทำการศึกษากลุ่มน้อยเผ่าชาไกในเขต พื้นที่ จังหวัดตรังและสตูลด้วย ความสำคัญของโครงการวิจัยนี้ อยู่ที่เป็นการทำงานที่เป็นระบบทั้งการขุดค้น และการวิเคราะห์โดยนักวิชาการชาวไทย และที่สำคัญคือเป็นครั้งแรกที่มีการค้นพบโครงกระดูกของคน ปัจจุบันที่มีอายุเก่าถึงสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย อายุประมาณ 25,000 ปีมาแล้ว ได้จากการขุดค้นที่แหล่ง โบราณคดีถ้ำหมอบีเยว อำเภอมะนัง จังหวัดกระบี่ ใกล้กับแหล่งโบราณคดีเพิงผาหลังโรงเรียน โครงกระดูกดังกล่าวเป็นโครงกระดูกของเพศหญิง อายุประมาณ 35-40 ปี มีโบราณวัตถุและกระดูกสัตว์ฝังร่วม อยู่ด้วย ดร. สุรินทร์ ภู่อจรร เสนอว่าโครงกระดูกนี้มีลักษณะทางกายภาพคล้ายกับคนสายพันธุ์ออสตรา ลอยด์-เมลานีซอยด์ ซึ่งคล้ายกับกลุ่มชนชาไกในปัจจุบัน (สุรินทร์ ภู่อจรร 2534, สุรินทร์ ภู่อจรร และคณะ 2534, 2537; รัศมี ชูทรงเดช 2542)

ดร. จอยซ์ ไวท์ (Joyce White) และ ดร. ลิซ่า คีลโฮเฟอร์ (Lisa Kealhofer) (White and Kealhofer 1994) นักโบราณคดีชาวอเมริกัน ดร. เบร์นาร์ด มาโลนี (Bernard Maloney) นักละอองเรณูโบราณ ชาว อังกฤษ และ ดร. เดน เพนนี่ (Dan Penny) นักละอองเรณูโบราณ ชาวออสเตรเลีย ศึกษาสภาพแวดล้อม โบราณที่บริเวณหนองกุ่มภาวปี จังหวัดอุดรธานี และหนองทะเลสองห้อง จังหวัดตรัง (Kealhofer and Penny 1998; Maloney 1998) โดยการเจาะดินและการศึกษาเปรียบเทียบกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ว่าการ เปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศหรือไม่ ถ้ามี การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อพืชพรรณในต่อระหว่างสมัย ไพลสโตซีนตอนปลายและสมัยโฮโลซีนตอนต้นหรือไม่ อย่างไรก็ดี การศึกษาสภาพแวดล้อมนี้มีประเด็น เรื่องกำเนิดการเพาะปลูกข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงสมัยโฮโลซีนเป็นหลัก แต่ผลการศึกษาที่มีความสำคัญโดยเฉพาะเป็นการเปิดพรมแดนความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมโบราณโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

นอกจากนี้ ยังมีคุณวัฒนา สุภวัน และคุณสมศักดิ์ ประมาณกิจ แห่งพิพิธภัณฑ์ก่อน ประวัติศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีความสนใจเกี่ยวกับซากบรรพ ชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษ และเครื่องมือหินกะเทาะในสมัยหินเก่า ที่ได้ทำการค้นคว้าวิจัยต่อจาก ศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียรอย่างต่อเนื่อง โดยประสานงานกับทีมวิจัยของโครงการร่วมมือ สำหรับและศึกษาด้านโบราณชีววิทยาไทย-ฝรั่งเศส ระหว่างกรมทรัพยากรธรณีนำโดย ดร. เขียวลักษณ์ ชัย มณี และคุณวราวุธ สุธีธร สมชัย เตริยมิชานนท์ และ ดร. จอง-ซาร์ก เจเกอร์ (Jean-Jacques Jaeger) และคริสเตลลี ตูการ์ต (Christella Tougard) แห่งมหาวิทยาลัยมงต์เปอลิเยร์ ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งพบซาก บรรพชีวินของลิงดึกดำบรรพ์ชนิดใหม่ของโลกชื่อ *สยามโมพิเทคัส อีโอซีนัส* (*Siamopithecus eoecenus*) ที่ เหมืองลิกไนต์ จังหวัดกระบี่ อายุประมาณ 37 ล้านปีมาแล้ว และพบฟันกรามของคน 1 ซี่ปะปนรวมกับฟัน ของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ที่ถ้ำวิมานนาคินทร์ จังหวัดชัยภูมิ อายุประมาณ 180,000 ปีมาแล้ว ซึ่งอยู่ในช่วง ปลายของสมัยไพลสโตซีนตอนกลาง การค้นพบฟันกรามชิ้นนี้มีความสำคัญในแง่ที่เป็นหลักฐานของสาย พันธุ์บรรพบุรุษชิ้นแรกและชิ้นเดียวที่พบในประเทศไทย และเป็นสิ่งที่ยืนยันว่ามีสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน อยู่อาศัยบนผืนแผ่นดินไทย ประเด็นนี้ผู้เขียนจะขอนำไป อภิปรายในหัวข้อต่อไป (วิวัฒน์ พันธวุฒิชัยนันท 2541: 112-129, 133-148, 177)

อาจกล่าวได้ว่า ในยุคปัจจุบันการศึกษาวิจัยมีประเด็นคำถามที่ชัดเจน เกี่ยวกับการปรับตัวของคน ในช่วงต่อระหว่างสมัยโพลีโธซีนตอนปลาย สภาพแวดล้อมโบราณ และการพยายามค้นหาซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน นอกจากนี้ยังมีการค้นพบร่องรอยของ “คน” ทั้งจากสมัยโพลีโธซีนตอนกลางและตอนปลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกันทั้ง 3 ยุค การทำงานค้นคว้าก็ยังอยู่ในในแวดวงที่จำกัดมาก มีเพียงนักวิชาการที่ทำงานในเรื่องนี้อย่างจริงจังไม่กี่คน

นอกเหนือจากงานที่กล่าวมาในข้างต้นแล้ว ยังมีงานที่ดำเนินการสำรวจและขุดค้นอีกมากมายที่ดำเนินการโดยนักโบราณคดีชาวไทยทั้งจากคณาจารย์และนักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จากกรมศิลปากร และจากพิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์สุด แสงวิเชียร ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ไม่ได้นำมากล่าวไว้ทั้งหมด เนื่องจากแหล่งโบราณคดีเหล่านี้เป็นแหล่งที่พบเครื่องมือหินกะเทาะ และไม่มีค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ที่ระบุว่ามีอายุที่แน่นอนเท่าไร (เช่น กรมศิลปากร 2531, พิสิฐ เจริญวงศ์ 2528)

2. หัวข้อที่นักวิชาการให้ความสนใจ

จากการประเมินงานค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับโบราณคดีสมัยโพลีโธซีน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่สมัยโพลีโธซีนตอนต้นถึงตอนปลาย ผู้เขียนสามารถจัดหมวดหมู่ของประเด็นหรือหัวข้อต่างๆ ที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ และสรุปโดยสังเขป ได้ดังลำดับต่อไปนี้

ก. การจัดแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

การศึกษาในยุคที่ 1: ยุคบุกเบิก เป็นจุดเริ่มต้นในการจัดแบ่งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย โดยมีการจัดหมวดหมู่ของเครื่องมือหินกะเทาะกลุ่มเครื่องมือสับตัด (Chopper-Chopping tool) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นเครื่องมือหินที่กะเทาะผิวหน้าออกเพียงด้านเดียว มาเป็นตัวแทนในการจัดแบ่งยุคสมัย (ชิน อยู่ดี 2529) โดยการเปรียบเทียบกับเครื่องมือที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกันในทวีปเอเชียและแอฟริกา เพราะเครื่องมือสับตัดที่เป็นตัวแทนของยุคหินเก่า (Paleolithic) และถูกเชื่อมโยงกับสายพันธุ์โฮโม อีเรคตัส หรือ “มนุษย์วานร” ที่ถูกพบในประเทศจีนและอินโดนีเซีย (van Heekeren and Knuth 1967) การแบ่งยุคสมัยเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการทำงานโบราณคดี เพราะนักโบราณคดีจะต้องจัดลำดับเรื่องราวก่อน-หลังของแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุที่ศึกษา

การดำเนินงานโบราณคดีในระยะต่อมาก็ยังคงใช้หลักการจัดแบ่งยุคสมัยของยุคที่ 1 ของโบราณวัตถุ มาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดอายุของโบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจและขุดค้น โดยใช้วิธีการศึกษาเปรียบเทียบจากรูปแบบของเครื่องมือหิน และเทคโนโลยีการผลิตเครื่องมือหิน

อย่างไรก็ดี การจัดแบ่งยุคโดยใช้รูปแบบเครื่องมือหินนี้ก็ยังมีข้อจำกัด เพราะรูปแบบนั้นเป็นผลจากขั้นตอนการผลิต และการใช้งานที่ต่างหน้าที่กัน ในปัจจุบันมีการถกเถียงถึงความเหมาะสมของการจัดแบ่งยุคสมัยที่ใช้รูปแบบโบราณวัตถุเป็นเกณฑ์ และมีการเสนอเกณฑ์ใหม่เช่นใช้สังคมและเศรษฐกิจ หรือตาราง

ธรณีวิทยา แทน ในที่นี้ ผู้เขียนจะขอไม่อภิปรายปัญหาเรื่องการแบ่งยุคสมัยจากการใช้รูปแบบเครื่องมือหิน (ดูรายละเอียดจากบทความของพิสิฐ เจริญวงศ์ 2528 หรือปฐมฤกษ์ เกตุทัต 2528)

ข. แนวคิดทฤษฎี

แนวคิดทฤษฎี/ข้อสมมติฐานที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดีสมัยไพลสโตซีน สามารถประมวลได้ มีดังนี้

ในระยะแรก แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพเคลื่อนย้าย เป็นแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการอธิบายการเคลื่อนย้ายของคนและสัตว์จากทางเหนือลงมาทางใต้ ซึ่งเชื่อมความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศจีน และอินโดนีเซีย ในฐานะที่เป็นพื้นที่ซึ่งกั้นระหว่าง 2 ประเทศ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักวิชาการชาวตะวันตกหันมาสนใจที่จะค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน (Bellwood 1997) ทฤษฎีนี้ยังเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะสภาพแวดล้อมเขตร้อนที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยในช่วงก่อนยุคน้ำแข็งและสมัยยุคน้ำแข็ง เช่นการค้นหาร่องรอยของสายพันธุ์โฮโมอีเรคตัส โดย ดร. เจฟฟรีย์ โป๊ป (Pope 1985) แหล่งกำเนิดของลิงดึกดำบรรพ์ ของทีมหาวิทยาลัยโบราณชีววิทยาไทย-ฝรั่งเศส (วิวัฒน์ พันธุ์อุทัยานนท์ 2541; Chaimanee 1998)

ผลพวงของการค้นพบเครื่องมือหินกะเทาะกลุ่มเครื่องมือสับตัดในประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ทำให้ศาสตราจารย์ โมเวียส เสนอข้อสมมติฐานเรื่องเส้นแบ่งเครื่องมือของโมเวียส (Movius's line) โดยใช้ข้อมูลของการค้นพบเครื่องมือประเภทขวานกำปั้น (Hand-axes) และเครื่องมือสับตัด จากทวีปแอฟริกา ยุโรป และเอเชีย โมเวียสสันนิษฐานว่าเครื่องมือขวานกำปั้นเจอเฉพาะทวีปแอฟริกา ยุโรป ถึงภาคตะวันตกของประเทศอินเดีย ส่วนเครื่องมือสับตัดเจอตั้งแต่ภาคตะวันออกของอินเดียจนถึงเอเชียตะวันออกเฉียง (Movius 1944, 1948)

ในปัจจุบัน นักโบราณมานุษยวิทยาต่างก็พยายามสืบคนถึงวิวัฒนาการของคนปัจจุบัน มีทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดของคนปัจจุบันที่สำคัญคือ 1. การแทนที่ประชากร (The replacement model หรือ Eve Hypothesis) และ 2. ความต่อเนื่องทางภูมิภาค (Multi-regional continuity) ทฤษฎีแรกเสนอว่าคนปัจจุบันมีแหล่งกำเนิดเดียวคือจากทวีปแอฟริกา ประชากรจากแอฟริกาอพยพไปยังทวีปต่างๆ ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนปลายเข้าแทนที่ประชากรดั้งเดิมที่ออกจากแอฟริกาตั้งแต่วัยสายพันธุ์โฮโมอีเรคตัส ในช่วงสมัยไพลสโตซีนตอนกลาง โดยใช้วิธีการศึกษา Mitochondrial DNA (Relethford 1994) ส่วนทฤษฎีที่สองเสนอว่าคนปัจจุบันมีวิวัฒนาการจากโฮโมอีเรคตัสโดยตรง และมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันไป เพราะปรับตัวตามสภาพแวดล้อมในแต่ละภูมิภาค (Wolfpoff 1988)

กรณีการค้นหาซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนโดยโป๊ป ก็มีจุดประสงค์ที่ตอบคำถามข้อสมมติฐานนี้เช่นกัน แม้ว่าเขาจะไม่พบหลักฐานซากบรรพชีวินในประเทศไทย แต่เขาได้ศึกษาซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนจากประเทศจีนและอินโดนีเซีย โดยส่วนตัวแล้วโป๊ปเป็นด้วยกับข้อสันนิษฐานข้อที่สอง (Pope 1985)

ค. การศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมโบราณ

การศึกษาลิ่งแวดล้อมโบราณในช่วงไพลสโตซีนตอนกลางนั้นมีเพียงงานของ ดร. เจฟฟรีย์ โป๊ป (Pope 1985) และงานของ ดร. เขียวลักษณ์ ชัยมณี (Chaimanee 1998) เท่านั้น โป๊ปวิเคราะห์สภาพแวดล้อมจากกระดูกสัตว์ที่ขุดพบจากแหล่งโบราณคดีเขาป่าหนาม จังหวัดลำปาง ได้แก่วัวควาย กระจง กวาง เสือ โป๊ปสันนิษฐานว่าสภาพแวดล้อมในอดีตจะมีป่าไม้หนาแน่น ไม่ใช่สภาพแวดล้อมแบบทุ่งหญ้าสะวันนาแบบทวีปอาฟริกา ส่วนเขียวลักษณ์ ชัยมณีใช้หลักฐานของกระดูกสัตว์ทะเล สันนิษฐานว่าสภาพแวดล้อมเป็นป่าดงดิบแล้ง (Dry evergreen forest)

ความรู้เรื่องสภาพแวดล้อมโบราณในสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย มีผลการศึกษาที่ครอบคลุมภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย ได้แก่ภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และมีจำนวนงานวิจัยที่มากกว่าสมัยไพลสโตซีนตอนกลาง เช่น

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมอนุขนาดเล็กของพืช (Phytolith) และละอองเรณูของพืชจากหนองกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบว่าเมื่อประมาณ 14,000 ปีมาแล้ว ภูมิอากาศค่อนข้างแห้ง อากาศเย็นและมีฤดูกาลที่ชัดเจน (Kealhofer and Penny 1998, Maloney 1996)

ส่วนภาคตะวันตก หลักฐานจากแหล่งโบราณคดีแล้งก้านัน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สัตว์ป่าที่พบบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่แควน้อยตอนล่าง คือ กวาง วัวควาย แสดงว่าประมาณ 30,000-26,000 ปีมาแล้ว พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพแวดล้อมเป็นป่าโปร่ง หรือป่าเบญจพรรณ ซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างจากปัจจุบัน (Shoocongdej 1996)

ส่วนในภาคใต้ การศึกษาธรณีสัณฐาน หอยและกระดูกสัตว์จากแหล่งโบราณคดีเพิงผาหลังโรงเรียนที่ขุดค้นโดย ดร. ดักลาส แอนเดอร์สัน (Anderson 1990) และละอองเรณูจากแหล่งโบราณคดีถ้ำหมอบีเยว จังหวัดกระบี่ โดยรองศาสตราจารย์ ดร. มนัส วัฒนาศักดิ์ (2537) ทำให้ทราบสภาพแวดล้อมโบราณในบริเวณอ่าวพังงาว่ามีการเปลี่ยนแปลงของชายฝั่งทะเล ระหว่าง 43,000 ถึง 27,000 ปีมาแล้ว แหล่งโบราณคดีทั้งสองห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ 20- 100 กิโลเมตร

และ ผลการวิเคราะห์ละอองเรณูจากทะเลสาบสองห้อง ในจังหวัดตรังของ ดร. เบอ์นาร์ต มาโลนี่ ทำให้ทราบว่า เมื่อประมาณ 10,600 ปีมาแล้ว พืชพรรณบริเวณนี้มีการเปลี่ยนแปลง มีการทำลายป่าไม้ และการเปลี่ยนแปลงสภาพของดิน ซึ่งอาจจะเกิดจากไฟ ซึ่งมาโลนี่สันนิษฐานว่าเป็นการกระทำโดยทั้งโดยธรรมชาติและคน นอกจากนี้มาโลนี่ยังเสนอว่าสภาพภูมิอากาศบริเวณทะเลสาบในช่วงเวลานี้ค่อนข้างแห้งกว่าปัจจุบัน (Maloney 1998)

ง. การศึกษาเรื่องสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน (Early hominid)

สำหรับการค้นคว้าเรื่องสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนนั้น มีการศึกษาอย่างจริงจังในยุคที่ 2 โดย ดร. เจฟฟรีย์ โป๊ป ที่ขุดค้นแหล่งโบราณคดีเขาป่าหนาม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งก็พบเพียงกระดูกสัตว์และเครื่องมือหินกะเทาะ ต่อมาโป๊ปก็ไปทำการวิจัยที่ประเทศจีน เรื่องการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ก็เงียบหายไปจากแวดวงโบราณคดีในประเทศไทย

จนกระทั่งในยุคที่ 3 คือยุคปัจจุบัน นักวิชาการที่ยังทำการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องสายพันธุ์บรรพบุรุษของมนุษย์ อย่างต่อเนื่อง คือคุณวัฒนา สุภวันและคุณสมศักดิ์ ประมาณกิจ แห่งพิพิธภัณฑ์สถานก่อนประวัติศาสตร์สุด แสงวิเชียร ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับทีมสำรวจไทย -ฝรั่งเศส ค้นพบฟอสซิลฟันกรามน้อยซี่ที่ 4 ด้านบนของคน 1 ซี่ จากถ้ำวิมานนาคินทร์ จังหวัดชัยภูมิ

เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกเหนือจากนักวิชาการที่กล่าวชื่อมาในข้างต้นแล้ว ก็ไม่มีนักโบราณคดีหรือนักมานุษยวิทยากายภาพชาวไทยคนใดที่สนใจศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของคน

องค์ความรู้ โบราณคดีสมัยไพลสโตซีน

องค์ความรู้โบราณคดีไพลสโตซีนในประเทศไทยนั้นมาจากแหล่งโบราณคดีที่มีการขุดค้นและการกำหนดค่าอายุทางวิทยาศาสตร์จำนวนน้อยมาก ไม่ถึง 10 แหล่ง ส่วนใหญ่จะเป็นความรู้ที่ได้จากแหล่งโบราณคดีสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย ได้แก่แหล่งโบราณคดีหลังโรงเรียน และหมอเขียว ในจังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีแล่งกำนันและถ้ำองบะ ในจังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีที่สามารถกำหนดอายุได้ถึงสมัยไพลสโตซีนตอนกลางมีเพียงแหล่งโบราณคดีเขาป่าหนาม และแม่ทะในจังหวัดลำปาง และถ้ำวิมานนาคินทร์ อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

สถานภาพความรู้ปัจจุบันที่สามารถสรุปได้โดยสังเขป คือในปลายของสมัยไพลสโตซีนตอนต้น อาจจะมีคนอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแล้วตั้งแต่ประมาณ 800,000-600,000 ปีมาแล้ว หลักฐานที่พบมีเพียงเครื่องมือหินกะเทาะที่พบบนผิวดิน ไม่พบหลักฐานของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนร่วมกับโบราณวัตถุเหล่านี้ ดังนั้นจึงอาจจะไม่อาจจะด่วนสรุปได้ในที่นี้ว่าใครเป็นผู้ที่ทำเครื่องมือเหล่านี้ สายพันธุ์บรรพบุรุษของคนเหล่านี้คือใคร นี่เป็นคำถามเก่าที่เคยถูกถามแต่ครั้งยุคบุกเบิกที่อาจารย์ชิน อยู่ดีพยายามจะหาคำตอบ นอกจากนี้เครื่องมือหินกะเทาะกลุ่มเครื่องมือสับตัดยังมีการใช้และผลิตอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งสมัยโฮโลซีน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พบหลักฐานของคนปัจจุบันแล้ว (Gorman 1971; Hutterer 1977, 1985; Shoocongdej 2000)

ในปลายสมัยไพลสโตซีนตอนกลาง พบหลักฐานซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษคน เพียงชิ้นเดียวที่มีอยู่คือฟันกรามน้อย 1 ซี่ที่พบจากถ้ำวิมานนาคินทร์ จังหวัดชัยภูมิ บ่ง บอกว่าน่าจะมีคนอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแล้วเมื่อประมาณ 180,000 ปีมาแล้ว การกำหนดอายุโดยวิธียูเรเนียม /ทอเรียม นักวิจัยไทย-ฝรั่งเศส ศึกษาขนาดและลักษณะของฟันพบว่า มีลักษณะใกล้เคียงกับโฮโม ซาเปียน นิแอนเดอธัล และโฮโม ซาเปียน ซาเปียน ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่าเป็นหลักฐานของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนสกุล “โฮโม” อย่างไรก็ดี ดร. คริสเตลลี ตุการ์ต ได้รายงานว่ามีฟันซี่นี้ถูกพบร่วมกับฟันของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ จำนวน 1,500 ซี่ และถ้ำนี้น่าจะเป็นถ้ำที่สะสมเศษซากอาหารที่หมาไนหรือไฮนาเป็นผู้ที่คาบมา ไม่ใช่ถ้ำที่คนอยู่อาศัย (วิวัฒน์ พันธุ์ถาวร 2541:177) นอกจากนี้ไม่มีการพบเครื่องมือหินกะเทาะภายในถ้ำ อย่างไรก็ดี การค้นพบหลักฐานของฟันเพียง 1 ซี่ก็ยังเป็นตัวอย่างที่น้อยมากเกินกว่าที่จะสรุป

เกี่ยวกับเรื่องสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน แต่ก็นับว่าเป็นการสร้าง
นักวิชาการผู้สนใจด้านวิวัฒนาการของคน

ความหวังและความตื่นเต้นให้กับ

ส่วนสมัยไพลสโตซีนตอนปลาย อายุระหว่าง 43,000-10,600 ปีมาแล้ว แม้ว่าจะมีแหล่งโบราณคดีที่
ทำการขุดค้นและมีค่าอายุทางวิทยาศาสตร์เพียง 3 แหล่ง และแหล่งที่เจาะดินเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม 2
แหล่ง แต่ข้อมูลที่ได้อีกก็สามารถจะทำให้เข้าใจเรื่องราวของคน สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม
โบราณ มากพอสมควร ผู้เขียนเคยเขียนภาพรวมในช่วงระยะเวลาหนึ่งในบทความเรื่อง “ก่อนประวัติศาสตร์
ของกระบี่ในบริบทของประเทศไทยและดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (รัศมี ชูทรงเดช 2542) จึงขอสรุป
แต่เพียงสาระสังเขปในที่นี้

หลักฐานทางโบราณคดีเพียงผาหลังโรงเรียน และถ้ำหมอเขียว จังหวัดกระบี่ และถ้ำแล่งก้านัน
จังหวัดกาญจนบุรี แสดงว่ามีความแตกต่างในเรื่องการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและภูมิอากาศที่
แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคของคนโบราณที่อาศัยอยู่ดินแดนประเทศไทย พื้นที่ตอนบนของประเทศไทยจะ
มีสภาพแวดล้อมเขตร้อนแบบฤดูกาล (Seasonal tropical environments) มีฤดูกาลที่ชัดเจนระหว่างฤดูแล้งกับ
ฤดูฝน ขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงใต้มีสภาพแวดล้อมแบบเขตร้อนชื้น (Tropical rain forest
environments) มีฤดูฝนที่ยาวนานกว่าฤดูแล้ง (Hutterer 1982; Maloney 1996; Shoocongdej 1996) สะท้อน
ออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัดในเรื่องของการเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่นการเลือกอาหารการกิน ชนิดของ
สัตว์ การเลือกวัสดุสำหรับทำเครื่องมือเครื่องใช้ จะพบว่าหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่บนและภาคใต้ของ
ประเทศไทยก็มีความแตกต่างกันจนเห็นได้ชัด การอยู่อาศัยคนก่อนประวัติศาสตร์ที่อยู่ในจังหวัดกาญจนบุรี
จะใช้ถ้ำเพียงระยะเวลาสั้น ๆ และนาน ๆ จะกลับเข้าไปพัก ขณะที่คนในจังหวัดกระบี่จะอยู่อาศัยในถ้ำใน
ระยะเวลาที่ยาวนานและเข้าไปพักในระยะเวลาที่ถี่กว่า อย่างไรก็ตาม ในช่วงไพลสโตซีนตอนปลาย อากาศจะ
แห้งกว่าปัจจุบันแต่พื้นที่บริเวณที่กับแหล่งน้ำก็ยังคงชุ่มชื้นอยู่ (Kealhofer and Penny 1998; Maloney 1998)

การพบหลักฐานของคนดั้งเดิมที่เป็นบรรพบุรุษของคนปัจจุบัน (Homo sapiens sapiens) 1
โครง ที่ถูกฝังไว้ที่แหล่งโบราณคดีถ้ำหมอเขียว ซึ่งจัดว่าเป็นการค้นพบโครงกระดูกที่เก่าที่สุดเท่าที่เคย
พบมาในประเทศไทย ลักษณะทางกายภาพของกระดูกที่ค่อนข้างจะหนา เทอะทะ กรามขนาดใหญ่
นักมานุษยวิทยากายภาพจัดว่าเป็นคนออสโตรลอยด์-เมลานีซอยด์ (Australoid-Melanesoid)
(Pookajorn 1997) เป็นโครงกระดูกผู้หญิงอายุระหว่าง 35-40 ปีและเป็นโรคข้อกระดูกเสื่อม
(Degenerative arthritic) ประพิศ ชูศิริ นักมานุษยวิทยากายภาพ กรมศิลปากรได้วิเคราะห์ว่าโรคนี้อาจจะเกิดจากการทำงานหนักเป็นระยะเวลานาน และอาการของโรคจะเริ่มมาปรากฏอย่างชัดเจน
ในช่วงที่อายุมากขึ้น (Choosiri 1993; Pookajorn 1997) อย่างไรก็ตามโครงกระดูกนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ทราบว่า
กลุ่มคนก่อนประวัติศาสตร์มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของการตาย นอกเหนือจากใช้เพียงผาเป็นที่อยู่
อาศัยแล้วก็ยังมีการฝังศพคนตายไว้ในบริเวณเดียวกันอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้มีเพิ่มจากเมื่อ 40 ปีมาแล้ว โดยเฉพาะสมัยไพลส
โตซีนตอนปลาย เกิดคำถามและข้อสมมติฐานใหม่ ๆ และมีเทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่นำมา
ประยุกต์ใช้ในการวิจัย อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีข้อจำกัดในภาพรวมของความรู้ ซึ่งผู้เขียนจะวิเคราะห์ใน
หัวข้อต่อไป

ข้อจำกัดในการค้นคว้าวิจัย

จากการสำรวจสถานภาพความรู้ในข้างต้น ทำให้ประมวลภาพรวมของปัญหาและข้อจำกัดของการค้นคว้าวิจัย ได้ดังนี้

ก. ไม่มีทิศทางในการค้นคว้าวิจัยและไม่มีเป้าหมายในการศึกษาที่ชัดเจน

หากจะเปรียบเทียบกับประเทศจีนและอินโดนีเซียแล้ว ประเทศไทยไม่มีทิศทางในการค้นคว้าวิจัยและไม่มีเป้าหมายในการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของคน เพราะทั้งสองประเทศมีการพบซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนมาเป็นเวลาร่วมศตวรรษ ดังนั้นประเทศทั้งสองจึง มีความภาคภูมิใจที่เป็นแหล่งของการศึกษาที่เป็นหน้าเป็นตาของประเทศชาติ ที่ไม่น้อยหน้าทวีปอาฟริกาในเรื่องวิวัฒนาการของคนที่สำคัญของโลกทีเดียว นอกจากนั้นนักวิชาการยังเชื่อว่าโฮโม อีเรคตัส (ที่รู้จักกันทั่วไปคือ มนุษย์ปักกิ่งและมนุษย์ชวา) เป็นบรรพบุรุษของประชาชนจากทั้งสองชาติ จึงทำให้เกิดประเพณีการศึกษาที่ยาวนาน เพราะสถาบันวิจัยสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่รับผิดชอบก็ให้ความสำคัญกับการค้นคว้าวิจัยนี้ ผลงานค้นคว้าในเรื่องโบราณคดีโพลสโตซีนและสายพันธุ์บรรพบุรุษจึงมีมากมาย

ข. ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าสู่บริบทของภูมิภาคและของโลก

แม้ว่าจะมีการทำงานโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมาหลายทศวรรษแล้ว แต่การศึกษาไม่ได้เชื่อมโยงข้อมูลเข้าสู่บริบทของภูมิภาคและของโลก จึงทำให้ไม่สามารถศึกษาเรื่องโบราณคดีโพลสโตซีนได้มากไปกว่าการศึกษาเครื่องมือหินกะเทาะ ความแตกต่างระหว่างนักวิชาการชาวไทยกับชาวต่างประเทศ คือความรู้ในบริบทของโลก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นองค์ความรู้และแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ทำไมนักวิชาการต่างประเทศที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจึงเข้ามาพร้อมกับข้อสมมติฐาน หรือเป็นการมองจากภายนอกมาสู่ภายในประเทศไทยแม้จะไม่มีความรู้เรื่องขงเมืองไทยเลยก็สามารถสืบค้นเรื่องราวได้ ขณะที่นักวิชาการไทยมีข้อมูลอยู่เต็มมือแต่ไม่สามารถจะสร้างความหมายของข้อมูลที่มีอยู่ได้ เพราะมองภายในประเทศไทยไปสู่บริบทของภายนอก และมักจะถูกนักวิชาการต่างประเทศฉกฉวยไปเป็นผลงานของตนเองได้อย่างง่ายดาย ข้อจำกัดนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขาดผู้เชี่ยวชาญชาวไทยที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และส่งเสริมงานเผยแพร่งานด้านนี้

นอกจากนี้ความถนัดด้านภาษาก็เป็นข้อจำกัดในการติดตามความก้าวหน้าของวงการวิชาการ ทำให้ไม่สามารถจะเข้าถึงข้อมูลได้ อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้เป็นปัญหาที่มักจะพบในประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาต่างประเทศอื่นๆ เป็นภาษาหลัก

ตัวอย่างเปรียบเทียบที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือการสร้างงานของอาจารย์วราวุธ สุธีธรภายหลังจากการค้นพบไดโนเสาร์ในประเทศไทย อาจารย์วราวุธได้ตีพิมพ์ผลงานจำนวนมาก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชนิดของไดโนเสาร์ที่พบในประเทศไทยกับบริเวณอื่นๆ ในโลก ผลกระทบที่สำคัญ

คือการสร้างความตื่นตัวให้กับเยาวชนและประชาชนทั่วไป ตลอดจนได้รับการสนับสนุนทั้งในประเทศและต่างประเทศในการค้นคว้าวิจัยต่อมา

หากนักวิชาการชาวไทยเชื่อมโยงงานค้นคว้าเข้ากับบริบทของโลกได้ มีแหล่งทุนมากมายที่มีความสนใจที่จะรู้เรื่องโบราณคดีโพลสโตซีน และพร้อมที่จะให้ทุนสนับสนุนอย่างเต็มที่

ค. ขาดการศึกษาแบบองค์รวม

เนื่องจากเหตุผลในข้างต้น ทำให้การศึกษาโบราณคดีสมัยโพลสโตซีนในประเทศไทยเป็นการอย่างแยกส่วน ระหว่างคนและวัฒนธรรมทางวัตถุ ที่คนเป็นผู้สร้างขึ้น ทำให้การทำงานของนักโบราณคดีและนักโบราณมานุษยวิทยากายภาพไปคนละทิศทาง ไม่มีการสังเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลกัน ธรรมเนียมในการศึกษาโบราณคดีก็จะเน้นศึกษาเครื่องมือหินกะเทาะ ซึ่งเรื่องของเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม หรือกระดูกสัตว์ ส่วนนักโบราณมานุษยวิทยากายภาพก็จะค้นหาและสนใจเฉพาะซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคน และสัตว์

การศึกษาแบบองค์รวมจะทำให้การศึกษาเรื่องราวของคนในอดีตมีชีวิตชีวาและน่าสนใจยิ่งขึ้น ซึ่งครอบคลุมการศึกษาด้านการดำรงชีพ การตั้งถิ่นฐาน ความเชื่อ เทคโนโลยี ตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคม อีกทั้งสามารถจะทำให้คนทั่วไปเห็นว่าโบราณคดีโพลสโตซีนไม่ใช่เรื่องที่ไกลเกินตัวที่จะทำความเข้าใจ

ง. ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะที่เป็นคนไทย โดยเฉพาะนักโบราณมานุษยวิทยา

ในปัจจุบัน ประเทศไทยขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านโบราณมานุษยวิทยากายภาพ ผู้เขียนคิดว่าวิชาการด้านนี้สามารถจัดเป็นสาขาที่ขาดแคลน และควรได้รับการสนับสนุนให้ ควรมีการลงทุนสร้างผู้เชี่ยวชาญด้านนี้อย่างจริงจัง จะเห็นได้ว่าผลงานวิจัยค้นคว้าในเชิงลึกส่วนใหญ่จะเป็นงานของนักวิชาการต่างประเทศแทบทั้งสิ้น นักวิชาการไทยที่ทำงานด้านนี้มีจำนวนที่น้อยมาก

นอกเหนือจากความขาดแคลนนักโบราณมานุษยวิทยาแล้ว ยังขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในสาขาต่างๆ เช่นนักพฤกษศาสตร์โบราณ นักละอองเรณูวิทยาโบราณ เป็นต้น รวมทั้งนักโบราณคดีที่เชี่ยวชาญด้านโพลสโตซีน ซึ่งแตกต่างจากการทำงานในสมัยต่อมาเช่นสมัยโลหะ มีนักโบราณคดีที่เชี่ยวชาญด้านนี้ เช่นรองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ เป็นต้น

หากจะเปรียบเทียบกับงานด้านโบราณชีววิทยา เมื่อมีการค้นพบซากบรรพชีวินของไดโนเสาร์ ก็เริ่มมีการสนับสนุนงานด้านนี้อย่างจริงจัง มีการเรียนการสอนเรื่องนี้ในสาขาธรณีวิทยา แม้ว่าเรายังไม่เจอซากบรรพชีวินของสายพันธุ์บรรพบุรุษของคนทั้งโครง แต่ก็มีความมั่นใจที่ค้นพบในประเทศไทย

การสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนสร้างผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้นเป็นกระบวนการที่ยาวนาน เพราะนักวิชาการเหล่านี้จะต้องสร้างสมประสบการณ์และแทบจะต้องอุทิศชีวิตเพื่อสร้างสรรค์งานที่เดียว

จ. ขาดวิธีวิทยาในการวิจัย

ปัญหาที่สำคัญอีกประการสำหรับการสร้างองค์ความรู้โบราณคดีสมัยไพลสโตซีน คือ การต้องใช้วิธีการศึกษาจากสหสาขาวิชา (Multi-disciplinary) และเทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการกำหนดอายุของซากบรรพชีวินที่มีอายุเก่าแก่มากกว่าที่จะหาอายุด้วยวิธีการคาร์บอน 14 ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขามาช่วยในการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานต่างๆ ที่พบ หรือจำเป็นต้องทำงานกันเป็นทีม

การพัฒนาเทคนิคต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการลงทุนที่สูงมาก หรือแม้กระทั่งส่งผลไปตรวจสอบหรือวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการในต่างประเทศก็ต้องมีค่าใช้จ่ายที่แพงมาก จึงเป็นข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการที่จะส่งเสริมให้นักวิชาการทำงานในด้านนี้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเห็นว่า นักวิชาการต่างประเทศมักจะได้เปรียบในเรื่องเครื่องมือเครื่องมือและทุนสนับสนุนในการทำงาน

วิธีการแก้ปัญหาเรื่องเทคนิควิทยาในการวิเคราะห์หลักฐานต่างๆ นักวิชาการไทยจำเป็นต้องข้ามพรมแดนของความรู้ของตนเอง และเชื่อมโยงโบราณคดีหรือโบราณมานุษยวิทยากายภาพกับสาขาต่างๆ ที่จะเกี่ยวเนื่องในการวิเคราะห์ ความจริงในปัจจุบันก็มีการข้ามพรมแดนมาเป็นเวลาร่วมสามทศวรรษ แต่ควรจะมีการประสานองค์ความรู้ทางโบราณคดีกับวิทยาศาสตร์อย่างจริงจัง ตลอดจนพัฒนาให้มีการประชุมทางวิชาการที่จะต้องร่วมกันสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ประสานประโยชน์ทั้งสองศาสตร์

สรุป

แม้ว่าจะมีปัญหาและข้อจำกัดหลายประการ การศึกษาโบราณคดีไพลสโตซีนในประเทศไทย ในสี่ทศวรรษที่ผ่านมา มีพัฒนาการในด้านข้อมูลและองค์ความรู้ไม่ใช่เฉพาะด้านปริมาณเท่านั้น แต่ในด้านคุณภาพอีกด้วย แม้จะโดดเด่นเท่ากับงานในระยะช่วงสมัยโฮโลซีน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการใช้โลหะแล้ว แต่ก็พอมองเห็นพัฒนาการที่สำคัญคือพัฒนาการด้านการตั้งประเด็นเป้าหมาย และวิธีการศึกษาค้นคว้า พบว่ามีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย

กระนั้นก็ยังมีความสำคัญที่ไม่แตกต่างจากยุคบุกเบิกคือ ยังขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และยังไม่สามารถจะตอบคำถามเดิมในเรื่องกำเนิดของคนในประเทศไทยได้

องค์ความรู้เหล่านี้มีคุณค่าต่อการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของคนก่อนที่จะเป็น “คนไทย” ดังนั้น ทิศทางการพัฒนางานโบราณคดีสมัยไพลสโตซีนจะต้องนำไปเชื่อมโยงกับสังคมปัจจุบันให้ได้ เพื่อจะให้ทำงานวิจัยในด้านนี้มีความประโยชน์ต่อคนไทย เช่นการนำความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมโบราณมาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และทำนายอนาคต หรือการตอบคำถามเรื่องกำเนิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชีวภาพในประเทศไทย โบราณคดีสามารถให้ข้อมูลในมิติเวลาที่ย้อนอดีตไปไกล ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับจุดกำเนิดและวิวัฒนาการของคนที่อยู่บนผืนแผ่นดินไทย ใครเป็นคนดั้งเดิมที่อยู่ที่นี่ หรือวิวัฒนาการของพืชและสัตว์ที่พบในประเทศไทย เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขออุทิศบทความนี้ให้กับ “ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี” ผู้ที่เปิดพรมแดนความรู้ทางด้านก่อนประวัติศาสตร์สมัยไพลสโตซีนให้กับนักวิชาการรุ่นหลัง งานค้นคว้าของอาจารย์ชินทุ กชั้นเปรียบเสมือนกับเทียนที่ส่องสว่างและเรืองแสงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีวันดับหรือมอดลง ยังดำรงความทันสมัยอยู่เสมอ และ “ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุต แสงวีเชียร” ผู้ที่อุทิศบั้นปลายของชีวิตในการค้นคว้าเรื่องวิวัฒนาการของคนบนผืนแผ่นดินไทย และเป็นผู้เปิดพรมแดนความรู้ด้านมานุษยวิทยากายภาพให้แก่วงการโบราณคดีไทย รวมทั้งนักวิชาการทุกคนที่มีชื่อในบทความนี้ ในการสร้างสรรค์งานที่เป็นเติมภาพที่พร่ามัวของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ให้ค่อยชัดเจนขึ้นมาตลอดระยะเวลาสี่ทศวรรษที่ผ่านมา

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร นวยุค. ความลึกลับของชีวิตและวิวัฒนาการ. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา ไม่มีปีที่ตีพิมพ์.
กรมศิลปากร. โบราณคดีสี่ภาค. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หัตถศิลป์, 2530
กรมศิลปากร. โบราณคดีภาคเหนือ: เหมือนแม่เกาะ ออบหลวง บ้านยางทองใต้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
การศาสนา 2531.
กรมศิลปากร. โบราณคดีวิเคราะห์ 1: เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ในงานโบราณคดีไทย.
กรุงเทพฯ: ป. สัมพันธ์พาณิชย์ 2536.
ดักลาส แอนเดอร์สัน และพรชัย สุจิตต์. รายงานการสำรวจเบื้องต้นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อน
ประวัติศาสตร์ในจังหวัดกระบี่. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช.
กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร 2523.
ชิน อยู่ดี. คนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ครุสภา 2512.
ชิน อยู่ดี. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ 2529.
มนัส วัฒนาศักดิ์. ผลการศึกษาเรณูวิทยาทางโบราณคดี ถ้ำหมอเขียว จังหวัดกระบี่ และถ้ำ
ชาไก จังหวัดตรัง. รายงานขั้นสรุปการขุดค้นที่ถ้ำหมอเขียวจังหวัดกระบี่ ถ้ำชาไก
จังหวัดตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ชนกลุ่มน้อยเผ่าชาไก จังหวัด
ตรัง เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้า 90-96, 2537.
ปทุมฤกษ์ เกตุทัต. ความสับสนในการแบ่งยุคทางวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ไทย: ตัวอย่างจาก
ยุคหิน. เมืองโบราณ 11 (1), หน้า 6-26, 2528.
พิสิฐ เจริญวงศ์. ชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. ลักษณะไทย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
2525.
พิสิฐ เจริญวงศ์. ความก้าวหน้าของโบราณคดีไทย: สมัยก่อนประวัติศาสตร์-สมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น.
ปัจจุบันของโบราณคดีไทย จัดพิมพ์โดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528.
รัศมี ชูทรงเดช. มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์กับการใช้ทรัพยากรในช่วงโฮโลซีนตอนต้น บริเวณลุ่มแม่น้ำ
แควน้อยตอนล่าง จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร 11 (1): 55-74, 2533.
รัศมี ชูทรงเดช. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์
กับสิ่งแวดล้อม ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแควน้อยตอนล่าง. ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
2534.
รัศมี ชูทรงเดช. ก่อนประวัติศาสตร์ของกระบี่ในบริบทของประเทศไทยและดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ “กระบี่ 40,000 ปี”, จัดโดยสำนัก
งานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและจังหวัดกระบี่ 2542.
วัชระ เดชวัชระกุล. ลึกลับมนุษย์วานร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านปัญญา ไม่มีปีที่ตีพิมพ์.

วิวัฒน์ พันธวุฒยานนท์. รุ่งอรุณแห่งวิวัฒนาการ สู่...ลิงใหญ่ บนผืนแผ่นดินไทย? สารคดี 162 (14): 112-129, 2541.

วิวัฒน์ พันธวุฒยานนท์. โฮโม อีเรคตัสในเมืองไทย: การค้นหาปริศนามนุษย์ สารคดี 162 (14):133-148, 177ม 2541.

วีระพันธุ์ มาลัยพันธุ์. เครื่องมือยุคหินเก่าที่เชียงแสน. วารสารโบราณคดี 4(1), 2515.

สมศิริ พันธมาตร. มนุษย์โลกล้านปี. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สวนหนังสือ ไม่มีปีที่ตีพิมพ์.

สุด แสงวิเชียร และวัฒนา สุภวัน. วิวัฒนาการขึ้นเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯโฆษณาและการพิมพ์ 2522.

สุเมชญ์ ปรัชญาปรารมิตา. เกิดเป็นคน. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สาระ ไม่มีปีที่ตีพิมพ์.

สุรินทร์ ภูจักร. ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับหลักฐานทางโบราณคดียุคไพลสโตซีนตอนปลายถึงยุคโฮโลซีนตอนกลาง ที่ถ้ำหมอบี จังหวัดกระบี่. เอกสารประกอบ การประชุมทางวิชาการระดับชาติฝรั่งเศส-ไทย ครั้งที่ 2 เรื่อง การค้นคว้าวิจัยทางโบราณคดีในประเทศไทย ระหว่างวันที่ 9-11 ธันวาคม 2534. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง 2534.

สุรินทร์ ภูจักร และคณะ. รายงานเบื้องต้นการขุดค้นที่ถ้ำหมอบี จังหวัดกระบี่ ถ้ำชาไก จังหวัดตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ชนกลุ่มน้อยเผ่าชาไก จังหวัดตรัง เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2534.

สุรินทร์ ภูจักร และคณะ. ผลการวิเคราะห์และตีความข้อความทางโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นถ้ำหมอบีและถ้ำชาไก ประจำปี 2534 หน้า161-178. รายงานขั้นสรุปการขุดค้นที่ถ้ำหมอบี จังหวัดกระบี่ ถ้ำชาไก จังหวัดตรัง และการศึกษาชาติพันธุ์วิทยาทางโบราณคดี ชนกลุ่มน้อยเผ่าชาไก จังหวัดตรัง เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร 2537.

Anderson, D. **Lang Rongrien Rockshelter: A Pleistocene, Early Holocene Archaeological Site from Krabi, Southwestern Thailand.** University Museum Monograph 71. Philadelphia: The University Museum 1990.

Anderson, D. Cave archaeology in Southeast Asia. **Geoarchaeology: An International Journal** 12 (6):607-638, 1997.

Bellwood, P. **Prehistory of the Indo-Malaysian Archipelago.** Honolulu: University of Hawaii Press 1997.

Chaimanee, Y. **Plio-Pleistocene Rodents of Thailand.** Bangkok: Biodiversity Research and Training Program, National Research Center for Genetic Engineering and Biotechnology 1998.

Choosiri, P. **An analysis of Palaeopathological changes in human skeletal remains from southern Thailand.** Unpublished manuscript. Fine Arts Department 1993.

- Fagan, B. **People of the Earth**. Ninth edition. New York: Longman 1998.
- Gorman, C. The Hoabinhian and after: subsistence patterns in Southeast Asia during the Late Pleistocene and Early recent periods. **World Archaeology** 2:300-320, 1971.
- Hutterer, K. An evolutionary approach to the Southeast Asian cultural sequence. **Current Anthropology** 17:221-242, 1976.
- Hutterer, K. Reinterpreting the Southeast Asian paleolithic. In J. Allen et al (eds.), **Sunda and Sahul**, 31-71, London: Academic Press 1977.
- Hutterer, K. **Interaction Between Tropical Ecosystems and Human Foragers, Some General Considerations**. Working Paper of the East-West Environmental and Policy Institute, East-West Center, Honolulu 1982.
- Hutterer, K. The Pleistocene Archaeology of Southeast Asia Regional Context. **Modern Quaternary Research in Southeast Asia** 5:27-33, 1985.
- Orichiston D. W. and W. G. Siesser. Chronostratigraphy of the Plio-Pleistocene fossil hominids of Java. **Modern Quaternary Research in Southeast Asia** 4:1-18, 1982.
- Kealhofer, L., D. Penny. A combined pollen and phytolith record for fourteen thousand years of vegetation change in northeastern Thailand. **Review of Paleobotany and palynology** 103:83-93, 1996.
- Maloney, B. Evidence for the Younger Dryas climatic event in Southeast Asia. **Quaternary Science Reviews** 14:949-958, 1996.
- Maloney, B. A 10,600 year pollen record from Nong Thale Song Hong, Trang Province, South Thailand. **Journal of Siam Society** 86:201-217, 1998.
- Movius, H. **Early man and Pleistocene stratigraphy in South and East Asia**. Cambridge: Harvard University, Papers of the Peabody Museum 19(3) 1944.
- Movius, H. The Lower Palaeolithic cultures of southern and eastern Asia. **Transactions of the American Philosophical Society (new series)** 38(4):329-420, 1948.
- Pookajorn, S. **New perspective for Palaeolithic research in Thailand**. Paper presented at the Paleolithic Conference, Paris 1997.
- Pope, G. Taxonomy, dating and paleoenvironment: The paleoecology of the early Far Eastern hominids. **Modern Quaternary Research In Southeast Asia** 9:65-80, 1985.
- Pope, G. and J. E. Cronin. The Asian hominidae. **Journal of Human Evolution** 13:377-396, 1984.

- Pope, G., D. Frayer, M. Liangcharoen, P. Kulasing, and S. Nakabanlang. Palaeoanthropological investigations of the Thai-American expedition in Northern Thailand (1978-1980): an interim report. **Asian Perspectives** 11 (2):147-163, 1980.
- Pope, G., S. Barr, A. Macdonald, and S. Nakabanlang. Earliest radiometrically dated artifacts from Southeast Asia. **Current Anthropology** 27(3):275-279.
- Relethford, J. **The Human Species**. Second edition. Mountain View: Mayfield 1994.
- Roberts, N. **The Holocene: An Environmental History**. Malden: Blackwell 1998.
- Sarasin, F. Prehistorical Researches in Siam. **Journal of Siam Society** 25:171-202, 1933.
- Shoocongdej, R. **Forager Mobility Organization in Seasonal Tropical Environments: A View From Lang Kamnan Cave, Western Thailand**. UMI: Ann Arbor 1996.
- Shoocongdej, R. Forager mobility organization in seasonal tropical environments of western Thailand. **World Archaeology** 32(1):14-40, 2000.
- Sørensen, P. Preliminary note on the relative and absolute chronology of two early palaeolithic sites from north Thailand. **Ixe Colloque, VIII: Le Paleolithique Inferieur et Moyen en Inde, en Asie Centrale et dans le Sud-est Asiatique**. Edited by A. K. Ghosh, 237-251, 1976.
- Van Heekeren, H. R. and K. Knuth. **Archaeological Excavations in Thailand 1: Sai Yok**. Copenhagen: Mumksgaard 1967.
- White, J. and L. Kealhofer. **Preliminary report for the Thailand Paleoenvironmental Project**. Submitted report to National Geographic Society 1994.
- Wolpoff, M. et al. Modern human origins. **Science** 24:770-779, 1988.